

היה ראוי לתנא להשמיענו חידוש גדול יותר, שאפילו אם התכוין לתקוע, אלא שתקע לשיר לא יצא.

ואמרינן: לימא מסייע ליה לרבא. האם יש להוכיח ממשנתנו כדברי רבא.

דאמר רבא: (46) "התוקע לשיר — יצא"!

ודחינן: דלמא, שמא התוקע לשיר לא יצא.

ותוקע לשיר נמי "מתעסק" קרי ליה. אף התוקע לשיר נקרא במשנתנו "מתעסק", מפני שהוא לא התכוין בתקיעתו לשם מצוה, אלא התעסק בתקיעתו לשם שיר. והשמיענו התנא שאף בזה לא יצא, ושלא כדברי רבא.

שנינו במשנה: והשומע מן המתעסק לא יצא.

ומדייקינן: משמע מדברי משנתנו שהשומע לא יצא מפני שהשמיע התעסק בתקיעתו שלא על מנת לצאת.

אבל, השומע מן המשומע לעצמו, מאדם

כאן, ברישא ששינוי מתעסקין בהם [אומרים להם תקעו] מדובר —

בקטן שהגיע לחינוך, ומצוה לחנכו. לג-ב

ואילו כאן, בסיפא ששינוי בה שאין מעכבין אותם, מדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, אין מצוה לחנכו. לפיכך אין אומרים לו לתקוע. אלא שאם הוא תוקע מדעתו, אין מונעים זאת ממנו. (44)

שנינו במשנה: והמתעסק בשופר שלא על מנת לתקוע, ותקע — לא יצא.

ומדייקינן ממשנתנו: דוקא מתעסק הוא דלא יצא, מפני שלא התכוון לתקיעה כלל. וכגון הרוצה להוציא קולות של נביחות קצרות בשופר, ועלתה בידו תקיעה כהלכתה. או הנושף בשופר ויצא ממנו קול תקיעה. (45)

ומשמע, הא תוקע לשיר יצא — כיון שהתכוין לתקוע, אלא שהיתה כונת תקיעתו לשם שיר ולא לשם מצוה.

שהרי, אם נאמר שאף התוקע לשיר לא יצא,

ושלא כדברי השלחן ערוך].

44. מותר לומר אף לתינוקות שלא הגיעו לחינוך "תקעו" אלא שאין מצוה לומר להם כך. שהרי אין מצוה לחנכם. תוספות ביישוב דברי רש"י. אבל תוספות חולקים על פירוש רש"י [שפירשנו בפנים כדבריו]. עיין שם, וברי"ף ובר"ן ושאר הראשונים כאן.

45. רש"י.

46. לעיל כח א.

מפני שברכה שאינה צריכה אינה אסורה אלא מדרבנן, ובנשים לא אסרו [תוספות, רשב"א].

ויכולות לומר "וצונו" הואיל והאנשים נצטוו, ואף הן נוטלות שכר בדבר [ר"ן].

ואולם הרב המגיד [שופר ב ב] דייק מהרמב"ם שנשים אינן יכולות לברך, וכתב הבית יוסף [סי' תקפט] שכך כתבו גם הגהות מיימוניות בשם רש"י ועוד ראשונים.

ולהלכה: דעת השלחן ערוך [תקפט ו] שנשים אינן יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, והרמ"א כתב שנהגו לברך. [ובספר כף החיים הביא בשם ברכי יוסף שפסק כדברי הרמ"א

גדול יותר, שאף אם התכוין המשמיע לצאת, אם לא התכוין להוציא את השומע לא יצא.

מתניתין:

א. סדר תקיעות כך הוא:

תוקע שלש תקיעות.

וכל אחת משלשת התקיעות הללו, אינה תקיעה בודדת, אלא היא "סדר תקיעה", של שלש שלש תקיעות בכל סדר וסדר.

שבכל סדר של תקיעה, היה תוקע: תקיעה, תרועה, ותקיעה, שהם שלשה מיני תקיעות.

ותוקעים סדר אחד למלכות, סדר אחד לזכרונות, וסדר אחד לשופרות.

ב. שיעור אורך "תקיעה" הוא כשלש תרועות [ובגמרא יתבאר שהשיעור הוא כאורך תרועה אחת, ולשון המשנה יתבאר בגמרא].

ושיעור התרועה הוא כשלש יבבות.

שלשה קולות קצרים, כל שהן, זה אחר זה.⁽⁴⁸⁾

שתקע על מנת לצאת ידי המצוה, אלא שלא התכוין להוציא אחרים, מאי, מה דינו של של השומע — יצא!

לימא תיהוי תיובתיה דרבי זירא. האם נאמר שמשנתנו סותרת את דברי רבי זירא:

דאמר ליה רבי זירא לשמעיה לשמשו: איכוון, ותקע לי!

שרבי זירא אמר לשמשו: התכוין בתקיעתך להוציא אותי ידי חובה.⁽⁴⁷⁾ ואילו במשנתנו שנינו שהשומע מן המתעסק לא יצא, משמע שאם המשמיע התכוין לצאת ידי המצוה, אף השומע יצא, אף על פי שהמשמיע לא התכוין להוציאו!

ושלא כדברי רבי זירא!

ודחינן: דלמא, שמא אף השומע מן התוקע שהתכוין בתקיעתו לשם מצוה, לא יצא, אלא אם כן המשמיע התכוין להוציאו, וכדברי רבי זירא.

ואידי דתנא רישא מתעסק, ואגב שהתנא שנה ברישא שהמתעסק עצמו לא יצא — תנא [שנה] אף בסיפא נמי השומע מן המתעסק.

אבל באמת התנא יכל להשמיענו חידוש

47. לעיל כח ב.

כתב הרשב"א.

והר"ן מיישב את לשון הספרים שלפנינו, שעיקר לשון "יבבא" היינו בכי שאדם בוכה ומיבב בפיו, ולכן שנינו "כשלש יבבות" בכ"ף הדמיון. [כלומר שיעשה בשופר כדרך שמייבבים בפה]. ועיין ריטב"א.

48. רש"י. וכוונת המשנה ששיעור התרועה היינו שיתקע שלש יבבות. ולפי זה קשה: מדוע שנינו "כשלש יבבות"? היה ראוי לשנות "שלש יבבות"! ואמנם, הר"ח גורס "שלש יבבות". וכן

שתיים תקיעות, כדי לצאת בה ידי חובת שתי תקיעות:

האחת, של התקיעה האחרונה הפשוטה, לאחר התרועה, שבסדר הראשון [של מלכויות].

והשנית, של התקיעה הראשונה הפשוטה, לפני התרועה, שבסדר השני [של זכרונות].

אין בידו אלא תקיעה אחת, של התקיעה אחרי התרועה בסדר ראשון [של מלכויות]. מפני שאין מחלקים את תקיעה אחת לשתי תקיעות.⁽⁵⁰⁾

[ויש אומרים שכל יבא היא שלשה קולות, כל שהן. נמצא שהתרועה היא תשעה קולות].⁽⁴⁹⁾

ג. אם תקע בסדר הראשון [שבמלכויות] בראשונה, את התקיעה הראשונה הפשוטה שלפני התרועה, כשיעור תקיעה פשוטה, כדינה.

ולאחריה תקע תרועה.

ואחרי התרועה, שוב תקע תקיעה פשוטה.

ומשך בתקיעתו הפשוטה השניה באורך

בגמרא לד א. [בית יוסף סי' תקצ בשם מרדכי והגהת אשרי. וכן פסק הרמ"א שם בסעיף ג].

50. מרש"י משמע שהתקיעה האחרונה עלתה לו לחובת תקיעה אחת ולא שתיים.

אבל דעת הר"צ גיאות ש"אין בידו אלא אחת" היינו התקיעה הראשונה שתקע כדרכה. והוכיח כדבריו, ממה ששינונו "תקע בראשונה" ולכאורה זה מיותר, והיה ראוי לתנא לשנות "האריך בשניה כשתים". ומדוע הוזכרה כאן התקיעה הראשונה?

אלא בעל כרחך המשנה באה להשמיענו שבאותה התקיעה הראשונה בלבד יצא.

אבל הרמב"ן חולק על דבריו, וכתב שיצא בתקיעה השניה ידי חובת תקיעה אחרונה שבסדר ראשון.

ולמה שינונו "תקע בראשונה"? מפני שאין שיעור לאורך התקיעות למעלה, [כלומר, אפשר להאריך בתקיעה כמה שרוצים], ובמה נדע שהאריכות שבשניה, היא משום שתי תקיעות? לפיכך שינונו "תקע בראשונה והאריך בשניה [כשתים]". ועיין בראשונים לעיל כז א. ובר"ן כאן.

49. תוספות בשם ריב"א וריב"ם. [להלכה: השלחן ערוך תקצ ג הובאו שתי הדעות, דעת רש"י, ודעת ריב"א וריב"ם].

וכתבו תוספות שיש נפקא מינה בין רש"י לריב"א וריב"ם, גם לענין שיעור התקיעה והשברים: שהרי שינונו במשנה ששיעור התקיעה הוא כשלש תרועות, נמצא שלדעת רש"י מספיק להאריך כשיעור שלש קולות כל שהן. ולדעת ריב"א צריך להאריך כשיעור תשע קולות כל שהן.

ואף לענין השברים: לדעת רש"י אסור להאריך בשבר כשיעור שלש קולות כל שהן, שהרי אם יעשה כן, נמצא שזו תקיעה. אבל לדעת ריב"א וריב"ם אפשר להאריך אף יותר משלש קולות.

אך יש אומרים שאף לדעת רש"י אפשר להאריך בכל שבר יותר משלש קולות כל שהן, מפני שדוקא התקיעה שבסדר תר"ת שיעורה בשלש קולות כל שהן, אבל התקיעה שבסדר תש"ת שיעורה כשיעור השברים [וכן בתשר"ת — שיעורה כשברים ותרועה]. מפני שאנו תוקעים תש"ת ותשר"ת מספק, שמא הם "תרועה" האמורה בתורה. וכפי שיתבאר להלן

ד. מי שהתפלל תפלת מוסף ובירך בה תשע ברכות, [הכוללות את מלכיות זכרונות ושופרות], ולא היה לו שופר, ואחר כך נתמנה, נודמן, לו שופר —

תוקע, ומריע, ותוקע, ועושה כסדר הזה שלש פעמים.

ואף על פי שאינו תוקע על סדר ברכות מלכיות זכרונות ושופרות, בכל זאת תוקע שלש פעמים כנגדן.

כשם ששליח צבור חייב להתפלל בעצמו, בין בראש השנה ובין בשאר ימות השנה, כך כל יחיד ויחיד הבקי ויודע להתפלל בעצמו, חייב להתפלל בעצמו, ואינו יוצא בתפילת הש"ץ.⁽⁵¹⁾

ואין הש"ץ יורד לפני התיבה אלא להוציא את מי שאינו בקי. [גמרא].

רבן גמליאל אומר: שליח צבור מוציא את כל הרבים ידי חובתן, בין את הבקאים בתפילה ובין את מי שאינם בקיאים.⁽⁵²⁾

גמרא:

שנינו במשנה: שיעור תקיעה כשלש תרועות.

ומקשינן: והתניא: שיעור תקיעה — כתרועה אחת!

ומשנינן: אמר אביי: הכל מודים ששיעור

התקיעה הוא כתרועה אחת. אלא, שתנא דידן, קא חשיב את התקיעה הראשונה דכולהו כבי, ותרועות דכולהו כבי.

התנא במשנתנו, החשיב את שלושת התקיעות הראשונות שבשלושת הסדרים⁽⁵³⁾ ואת שלשת התרועות שבשלושת הסדרים.

וכך אמר התנא: "שיעור שלשת התקיעות הראשונות, שבתחילת כל סדר, הוא כשלש תרועות".

דהיינו, שיעור תקיעה אחת, הוא כתרועה אחת.

ואף שלשת התקיעות האחרונות שיעורם הוא כך. אלא שהתנא לא הוצרך לומר זאת בפירושו, מאחר שכבר שנינו את שיעור התקיעות הראשונות, ומובן מאליו ששיעור התקיעות האחרונות שוה לראשונות.⁽⁵⁴⁾

ואילו תנא ברא — קא חשיב חד כבא, ותו לא. התנא שבברייתא החשיב רק את התקיעה והתרועה שבסדר אחד בלבד.

וכך אמר: שיעור תקיעה אחת — כשיעור תרועה אחת.

ונמצא שדעת כל התנאים שוה. כי היות ושנינו בברייתא ששיעור תקיעה אחת הוא כתרועה אחת, נמצא ששיעור שלש תקיעות הוא כשיעור שלש תרועות, וכפי ששנינו במשנה.

שנינו במשנה: שיעור תרועה כשלש יבבות.

51. רע"ב.

53. ר"ן.

52. בין בראש השנה ובין בשאר ימות השנה. רע"ב.

54. ר"ן. ולבריו שיעור תקיעה אחת כתרועה אחת. וכן כתבו רש"י ורוב הראשונים. [אבל

ומקשינן: והתניא: שיעור תרועה —
כשלושה שברים!

והרי שברים הם יותר ארוכים מיבבות! (55)

אמר אביי: אף על פי שאמרתי לעיל שאין
המשנה והברייתא חולקות בענין שיעור
אורך התקיעה, בהא, בענין שיעור התרועה
— ודאי פליגי!

ודאי הוא שנחלקו, ואי אפשר למצוא שום
תירוץ ליישב את דבריהם שלא יסתרו זה
לזה.

ובהכרח שבכך נחלקו: לדעת משנתנו —
תרועה היא שלש יבבות. ולדעת הברייתא
— שלושה שברים.

וממשיך אביי ומבאר טעם מחלוקתם:

דכתיב [במדבר כט]: "יום תרועה יהיה
לכם".

ומתרגמינן: "יום יבבא יהא לבון". ומכאן,
שתרועה היא יבבא.

ומה היא יבבא?

כתיב באימיה דסיסרא, נאמר על הבכי של

אם סיסרא [שופטים ה]: "בעד החלון
נשקפה, ותיבב [ובכתה] אם סיסרא".

ולמדים אנו מכאן שהיבבא שהזכיר התרגום
בענין תקיעת ראש השנה, לשון בכי הוא,
כבכיה של אם סיסרא.

ונחלקו התנא שבמשנתנו והתנא שבברייתא
בפירוש לשון הקודש מהו "ותיבב": (56)

מר, התנא שבברייתא, שאומר ששיעור
תרועה כשלושה שברים, סבר: גנחוי גנח,
יבבה כגניחות אדם חולה המאריך
בגניחותיו.

ומר, התנא שבמשנתנו, סבר: ילולי יליל.
כאדם הבוכה בקולות קצרים הסמוכים זה
לזה. (57)

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מקור
דברי משנתנו בענין סדר התקיעות:

תנו רבנן:

נאמר בתורה בענין ראש השנה "יום
תרועה". ולא הוזכר בפירוש במה נעשית
תרועה זו.

מנין שהתרועה שהוזכרה בראש השנה

[ובריטב"א משמע שבין השברים ובין
התרועה הם בלא הפסקה בין קול לקול, אלא
שהשברים ארוכים מן התרועה. וכ"כ בהערת
המהדיר שם בשם דרשת הרמב"ן וכן נהגו
במדינת גרמניה].

56. ר"ח.

57. דעת הראב"ד שלמסקנת אביי, מאחר
שהברייתא חולקות בשיעור השברים, יש לפרש

דעת הרמב"ם ששיעור שתי התקיעות שבסדר
אחד הוא כשיעור תרועה. שופר ג ד].

55. כך פירש רש"י. וכן נראה מדברי תוספות,
אבל הטור [סי' תקצ] הביא בשם בעל העיטור
שאין חילוק בין תרועה לשברים, אלא ששברים
הם שלושה קולות מופסקים, ואילו התרועה היא
בלא הפסק כעין יללה. וכן כתב בשם הרמב"ם
[ועיין בבית יוסף שם]. והיינו תרועה הנהוגה
אצל התימנים ועוד קהילות.

נעשית בשופר, ולא בחצוצרה או בכלי אחר?

ובין התרועה שביום הכיפורים של היובל] זה – כזה.

תלמוד לומר [ויקרא כה] בענין יום הכיפורים שבשנת היובל: "והעברת שופר תרועה". מכאן שהתרועה נעשית בשופר.

כשם שהתרועה של היובל נעשת בשופר, כך התרועה של ראש השנה נעשת אף היא בשופר.

אך, איין לי ראייה אלא שביובל התרועה נעשת בשופר!

ובתורה לא הוזכרה בפירוש אלא תרועה בלבד.

אבל בראש השנה – מניין שאף התרועה שהוזכרה בו נעשת בשופר?

ולפיכך יש לשאול: ומניין שתקיעה פשוטה [ארוכה] לפניה?

תלמוד לומר בענין היובל: "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש, ביום הכיפורים תעבירו שופר".

תלמוד לומר בענין היובל: "והעברת שופר תרועה".

"והעברת" היינו העברת קול אחד.

שאין תלמוד לומר, שהרי אין צורך לומר "בחדש השביעי", שהרי נאמר בהמשך הפסוק ביום הכיפורים, וכבר נאמר בתורה שיום הכיפורים הוא בחדש תשרי, שהוא השביעי למנין החדשים. [ר"ן]

כלומר, תקיעה ארוכה, ולא תרועה, שהיא כמה קולות. (58)

ואם כן, מה תלמוד לומר לאיזה צורך נאמר "בחדש השביעי"?

ומאחר שנאמר תחילה "והעברת שופר", ואחר כך נאמר "תרועה" למדנו שתקעו לפני התרועה.

לומר לך, שיהיו כל תרועות של חדש שביעי, תשרי [בין התרועה שבראש השנה,

ומניין שתקיעה פשוטה לאחריה, אחרי התרועה?

בענין שיעור התקיעה, שבין המשנה ובין הברייתא דיברו בתקיעה אחת. ומשנתנו שסוברת שתרועה היא שלש יבבות, סוברת שהתקיעה היא כשלש תרועות, שהם כשיעור 9 קולות כל שהן. ואילו הברייתא שסוברת שתרועה היא שלשה שברים שהם כשיעור 9 קולות, אמרה ששיעור תקיעה אחת כתרועה אחת. והכל מודים ששיעור תקיעה 9 קולות. בין בתר"ת ובין בתש"ת ותשר"ת.

בשמו. וכ"כ הרשב"א]. אבל דעת תוספות ששיעור התקיעה הוא כשיעור התרועה שאחריה. לכל תנא כשיטתו, וממילא, שיעור תקיעה של תשר"ת ארוך משל תר"ת. ותש"ת. וכן כתב הר"ן בשם הגאונים. וכן פסק השו"ע [תקצ ג].

58. וזהו כשיטת רש"י ותוספות הנ"ל [הערה 55] שתרועה היא קולות נפרדים זה מזה. אבל לדעת הריטב"א [שם] שתרועה היא בלא הפסק, יש לפרש ש"והעברת" משמע בהעברה אחת בלא סילסול ושבירת הקול.

[עיינין הלכות שופר ג ד. וכן כתב הר"ן כאן]

תלמוד לומר: "והעברת שופר תרועה. תעבירו שופר". מכאן שאחר התרועה העבירו שנית תקיעה פשוטה בשופר.

ואין לי ראייה לכך שתקעו תקיעה לפני התרועה ותקיעה לאחריה, אלא **ביובל** שבו נאמר הפסוק הזה.

אבל **בראש השנה** — מניין שתוקעים בו תקיעה לפני התרועה, ותקיעה לאחריה?

תלמוד לומר בענין היובל: "**בחדש השביעי**".

ל'ד-א שאין תלמוד לומר, שהרי אין צורך לומר "**בחדש השביעי**", שהרי כבר נאמר "ביום הכיפורים", והכל יודעים שיום הכיפורים הוא בחדש השביעי!

ומה תלמוד לומר, ולא יזה צורך נאמר "**בחדש השביעי**"?

לומר לך, שיהו כל תרועות החדש השביעי — זה בזה.

וכשם שבתרועה של יום הכיפורים, תוקעים תקיעה פשוטה לפני ולאחריה, אף בראש השנה עושים כן.

ומנין לשלש, שתוקעים שלש סדרות של תקיעות [למלכיות, זכרונות, ושופרות] שכל סדר הוא של שלש שלש תקיעות, דהיינו כל סדר תוקעים תקיעה, תרועה, ותקיעה [כפי שהתבאר לעיל]?]

תלמוד לומר:

[א] בענין היובל נאמר [שם]: "**והעברת שופר תרועה**".

[ב] בענין ראש השנה נאמר [ויקרא כג כד]: "**שבתון זכרון תרועה**".

[ג] עוד נאמר בענין ראש השנה [במדבר כט]: "**יום תרועה יהיה לכם**".

וכאשר נצרף את המקראות האמורים בראש השנה וביובל, נמצא שהוזכרו שלש פעמים תרועות במקרא, ללמד שתקעו שלשה סדרים, בין בראש השנה, ובין ביובל.

אך יש לשאול: הרי שלשת התרועות הללו לא נאמרו בענין אחד.

ומנין ליתן את האמור, התרועה האמורה במקרא, של זה שבראש השנה, בזה, ביובל.

ואת התרועה של זה שביובל, בזה, בראש השנה?

וכאילו נכתב שלש פעמים "תרועה", בין בראש השנה ובין ביובל.⁽⁵⁹⁾

תלמוד לומר, לכך נאמר "**שביעי**" [בחדש השביעי] בראש השנה, ו"**שביעי**" ביובל.

ללמד גזירה שוה. וכל מה שאמור בזה, הרי הוא כאמור גם בחבירו.

הברייתא לעיל, ואם כן מה היא שאלת הברייתא כאן?

59. הגמרא להלן מקשה: הרי הכתוב הקיש את כל תרועות החדש השביעי זה לזה, כפי שהביאה